№ 3 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՅՈՒՆՎԱՐԻ 9 **1897** ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՅՈՒՆՎԱՐԻ 9 № 3

ՔՍԱՆՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կէս տարվանը 6 ռուբ.
Առանձին համարները 7 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ. Редакція «Мшакъ».
կամ Tiflis. Rédaction «Mschak».

Տելեֆոն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.

Տելեֆոն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՎՈՒՄ Է

ՆԵՐԿԱՅ **1897** ԹԻԱԿԱՆԻ

„ՄՇԱԿ"

(25-ՐԴ ՏԱՐԻ)

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳՐԻ

Կը հրատարակվի Թիֆլիսում, նոյն դիրքով, նոյն պրոգրամայով և նոյն ուղղութեամբ։ Մենք ստանում ենք սեփական հեռագիրներ։

«ՄՇԱԿԻ» տարեկան գինը թէ Ռուսաստանում և թէ արտասահմանում 10 ռուբլի է, տասն և մէկ և տասն ամսվանը՝ 9 ր., ինն և ութ ամսվանը՝ 8 ր., եօթ ամսվանը՝ 7 ր., վեց ամսվանը՝ 6 ր., հինգ ամսվանը՝ 5 ր., չորս ամսվանը՝ 4 ր., երեք ամսվանը՝ 3 ր., երկու ամսվանը՝ 2 ր., մի ամսվանը՝ 1 ռուբլի։

«ՄՇԱԿԻՆ» գրվել կարելի է ԹՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ (Բազարնայա և Բարօնսկայա փողոցների անկիւն)։

Կայսրութեան ուրիշ քաղաքներից «ՄՇԱԿԻՆ» գրվելու համար, և առհասարակ նամակներ և ծրարներ ուղարկելիս, պէտք է դիմել հետևեալ հասցէով. ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ», իսկ արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal arménien «MSCHAK».

Յայտարարութիւններ ընդունվում են թէ հայերէն, թէ ռուսերէն և թէ օտար լեզուներով. բառին վճարվում է 2 կոպէկ։

Մարիամ Զաքարեան Կամսարական (ծնեալ իշխանուհի Թումանով), Աննա Գերասիմեան Կամսարական, Սալոմէ Յովսէփեան Հէջուբեան և իշխան Զաքարի Բէվազովիչ Թումանով խորին վշտով յայտնում են ազգականներին և ծանօթներին առաջինը իր թանգագին ամուսին, երկրորդը որդի, երրորդը եղբայր և չորրորդը փեսայ, Նաղվօրնի սովէտնիկ

ԻՎԱՆ ՕՍԻՊՕՎԻՉ ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆԻ

մահվան մասին, որ տեղի է ունեցել Շուշի քաղաքում։ Թաղման մասին առանձին կը յայտարարվի։ 1—2

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ֆերդինանդ իշխանը և հայ գաղթականները. Հայ-կաթոլիկների պատրիարք Աղաբեանի չորջաբերականը.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Գաղթականների օգին. Մեր գրականութիւնը 1896 թ.ին. Մատենագրութիւն. Նամակ Բաղուից. Նամակ Ալէքսանդրօպոլից. Նամակ Շուշուց. Նամակ խմբագրութեան. ՆԵՐՔԻՆ ԼՐԵՐ.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Վերջին տեղեկութիւններ.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ԲՕՐՍԱ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Թիւրքիայի ֆինանսները.

ՖԵՐԴԻՆԱՆԴ ԻՇԽԱՆԸ ԵՒ ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ

Արտուր Հէյսէր, որ ուղարկված էր Բոլգարիա անգլիական նպաստող ֆոնդի կողմից, գրել է Ռեստմինիստրի դուքսին հետևեալ նամակը.

«Իմ աէր դուքս։ Վերջացնելով Բոլգարիայում ինձ վրա, իբրև հայկական նպաստող ֆոնդի ներկայացուցչի վրա, դրած յանձնարարութիւնը, ես պարտք եմ զգում յայտնել ազնիւ նուիրատուներին, առանց որոնց օգնութեան ոչինչ չէր կարելի անել, թէ նրանց նպաստների շնորհիւ հազարաւոր դժբաղդ փախստականներ, որոնք անասելի տանջանքներից այստեղ ապաստան են գտել, ազատվեցին սովից և թշուառութիւնից։ Նպաստող ֆոնդից ներկայումս օգնութիւն են ստանում 8000 փախստականներ՝ տղամարդ, կին և երեխայ, որոնք գտնվում են Վարնա, Ռուշչուկ, Բուրգաս, Շումլա և Ֆիլիպօպոլ քաղաքներում։ Դրանց բոլորին մենք այցելեցինք, այն է մայոր Սըրթիս, ես և իմ կինը, այս վերջին վեց շաբաթվայ ընթացքում։ Բոլոր այս տեղերում օրական հայի բաժնին աւելացրած է օրամէջ մսի բաժին։ Մթերքներ ամբարված են բոլոր այն տեղերում, ուր ապրում են փախստականներ թէ վարձած տներում և թէ կառավարութեան շնորհված քնակարաններում։ Վառելիքը տրվում է կանոնաւոր կերպով։ Հագուստ տրվում է կարօտութիւն ունեցողներին։ Շատ է պահանջվում կօշիկ և գուլպա, որ և տրվում են։ Կարի արհեստանոցներ են հիմնված բոլոր քաղաքներում, բացի Ռուշչուկից, որտեղ կը բացվի միայն նոր տարուց։ Օգնութեան այս ձևը գործի է դնում կանանց և աղջիկներին, որոնք հագուստ են պատրաստում այն նիւթերից, որոնք ուղարկվում են Բարեկամների Ընկերութեան կողմից։ Բժշկական օգնութիւն տրվում է այժմ և Վարնայում նշանակված են կառավարութեան կողմից երկու բժիշկ և բացված է մի ձրի դեղատուն։ Դերձակներին և կօշկակարներին տրված գործերը կարողութիւն տուին միջոցներ հայցնելու այդ մարդկանց և թոյլ տալու, որ նրանք իրանց կերակրեն իրանց աշխատանքով։

«Ես պատիւ ունեցայ ներկայանալ Ֆերդինանդ իշխանին, որն ինձ ընդունեց շատ սիրալիր կերպով։ Նորին բարձրութիւնը յանձնարարեց յայտնելու ձեր վսեմութեան և բոլոր այն անձանց, որոնք օգնում են Բոլգարիայում ապաստան գտած հայերին, իր անկեղծ շնորհակալութիւնները, որ բաժանում են անշուշտ և փախստական հայերը. կառավարութիւնը իր կողմից կը շարունակի թեթևացնել մարդասիրութեան գործը։ Ես ունեցայ նոյնպէս երկար խօսակցութիւններ մինիստր նախագահ Ստոիլովի և ֆինանսների մինիստր Գուրչովի հետ, որոնց մասին յետոյ կը զեկուցանեմ։ Ես յայտնեցի առաջին մինիստրին մեր սրտագին երախտագիտութիւնը այն օգնութեան համար, որ մենք գտնում ենք բոլգարական պաշտօնեաների կողմից և այն բժշկական օգնութեան համար, որ հոգացել էր կառավարութիւնը։ Ես յոյս ունեմ, որ մեր ջանքերը զուր չեն անցնի և որ նուիրատուութիւններ կը շարունակվեն գալ ֆոնդի արկղը։

Արտուր Հէյսէր

ՀԱՅ-ԿԱԹՕԼԻԿՆԵՐԻ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ԱՂԱԲԵԱՆԻ ՇՐՋ-ՋԱԲԵՐԱԿԱՆԸ

Կ. Պոլսից, Աղաբեան պատրիարքից ստացանք, տպագրելու խնդիրքով, հետևեալ շրջաբերականը։ Կատարում ենք պատրիարքի խնդիրքը, բայց երկիւղ ենք կրում, որ այս անգամ էլ հայ-կաթոլիկների հոգևոր գլուխը չարաչար պէտք է սխալվի իր լաւատես ենթադրութիւնների մէջ...

Տէր՝ որպէս յայտ է ձեզ, թէ պետութիւնս որոշեալ է հետզհետէ մուծանել և տալ գործադրել ընդ ամենայն զաւառս ղշանաղան բարենորոգութիւնս, և ուրեք ուրեք արդէն իսկ ըստ փոքու մասին գործադրեալ են, և անկ է յուսալ, թէ այդ նորակազմ վարչութիւն, որում մասնակից լիցին համեմատաբար քրիստոնեայ պաշտօնեայք, որպէս կարգադրեալ է ի հրամանագիրս բարենորոգութեանց, որ հրատարակեալ են և հրատարակին հետզհետէ, արդիւնաւորեսցէ զբարի ելս իրաց, այսինքն զիսաղաղութիւն, զհաշտութիւն, զապահովութիւն և զարդացումն ընդհանուր վիճակի։—Արդ՝ պարտ է մեզ ամենեցուն գործակից լինել բարեացակամ տնօրինութեանց պետութեանս, և ջանալ ի դիւրութիւն գործադրութեան բարենորոգութեանց։ Ուստի խնդրեմք ի ձէնջ և ի ձերայնոց.

ա) Վարիլ ամենայն հաւատարմութեամբ ընդ տեղական իշխանութիւնս, կատարել և տալ կատարել ձերայնոց անթերի զպարտիս հպատակութեան, որպէս արարեալ էք մինչև ցարդ, և մանաւանդ հսկել ի վերայ ազգաբիտ և քրիստոնէական կրթութեան և դաստիարակութեան մանկաւոյ։

բ) Ջանալ զի հայրենակցական սէր վերահաստատեալ յաճախեսցէ ընդ մէջ մահմէտական և քրիստոնեայ ժողովրդեան։

գ) Վարիլ քրիստոնէական եղբայրասիրութեան հրդեհանութիւնը։ Երբ հիմնական բարեկարգութիւն մը ընել ուզէ, իր դէմը կը տեսնէ այն նախարարները, որոնք միայն գողութեամբ կապրին ու կը հարստանան, ինչպէս փորձը տեսաւ Յակոբ փաշա, որ իրական բարենորոգումներ առաջարկեց, բայց ընդդիմադրութիւն գտաւ մանաւորապէս ծովային նախարարէն, որուն առջև գոցել կուզէր ամագին գողութիւններու դռները. սուլթանը բնականաբար յարեցաւ... Ծովային նախարարին, որմէ կը վախնար իր անձնական ապահովութեանը համար։ Երկու անգամ փչրուեցան Յակոբ փաշայի ծրագիրները, մինչև որ իր գլուխն ալ փչրեցին 1891 սեպտեմբերին, վասն զի սուլթանի անձնական դանձին իբր նախարար խնայողութիւններ ընել տուած էր։

Իսկ խորհրդականին կացութիւնը աւելի անտանելի է. ինքն է որ պիտի խաբէ խաբխաբէ ու ճամբէ բոլոր պարտապանջները, որոնք առուրընէ մինչև իրիկուն կը խուժեն իր դրասենեակը, իր տունը։ Ու տարուան մէջ քանի-քանի անգամ կը պատահի, որ Միւսթէշար պէյը, ծածուկ դռնէ մը փախչի, երբ տաճկի կնիկները—հանըմ էֆէնդիները—կը խուժեն իր սենեակը, հին ամսականները գոնէ մասամբ պահանջելով, և ամենքը բաստուճնին վերցուցած կը յարձակին խեղճ Միւսթէշարին վրա զայն լաւ մը տփելու։ Քանի մը միւսթէշարներու լաւ մը բաստուճահար ըլլալնին կը յիշեմ։

Այսպիսի հանգամանքներու մէջ Պէրթրան էֆէնդի մեր սրտագին երախտագիտութիւնը այն օգնութեան համար, որ մենք գտնում ենք բոլգարական պաշտօնեաների կողմից և այն բժշկական օգնութեան համար, որ հոգացել էր կառավարութիւնը։ Ես յոյս ունեմ, որ մեր ջանքերը զուր չեն անցնի և որ նուիրատուութիւններ կը շարունակվեն գալ ֆոնդի արկղը։

Արտուր Հէյսէր

ՀԱՅ-ԿԱԹՕԼԻԿՆԵՐԻ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ԱՂԱԲԵԱՆԻ ՇՐՋ-ՋԱԲԵՐԱԿԱՆԸ

—

Կ. Պոլսից, Աղաբեան պատրիարքից ստացանք, տպագրելու խնդիրքով, հետևեալ շրջաբերականը։ Կատարում ենք պատրիարքի խնդիրքը, բայց երկիւղ ենք կրում, որ այս անգամ էլ հայ-կաթոլիկների հոգևոր գլուխը չարաչար պէտք է սխալվի իր լաւատես ենթադրութիւնների մէջ...

Տէր՝ որպէս յայտ է ձեզ, թէ պետութիւնս որոշեալ է հետզհետէ մուծանել և տալ գործադրել ընդ ամենայն զաւառս ղշանաղան բարենորոգութիւնս, և ուրեք ուրեք արդէն իսկ ըստ փոքու մասին գործադրեալ են, և անկ է յուսալ, թէ այդ նորակազմ վարչութիւն, որում մասնակից լիցին համեմատաբար քրիստոնեայ պաշտօնեայք, որպէս կարգադրեալ է ի հրամանագիրս բարենորոգութեանց, որ հրատարակեալ են և հրատարակին հետզհետէ, արդիւնաւորեսցէ զբարի ելս իրաց, այսինքն զիսաղաղութիւն, զհաշտութիւն, զապահովութիւն և զարդացումն ընդհանուր վիճակի։—Արդ՝ պարտ է մեզ ամենեցուն գործակից լինել բարեացակամ տնօրինութեանց պետութեանս, և ջանալ ի դիւրութիւն գործադրութեան բարենորոգութեանց։ Ուստի խնդրեմք ի ձէնջ և ի ձերայնոց.

ա) Վարիլ ամենայն հաւատարմութեամբ ընդ տեղական իշխանութիւնս, կատարել և տալ կատարել ձերայնոց անթերի զպարտիս հպատակութեան, որպէս արարեալ էք մինչև ցարդ, և մանաւանդ հսկել ի վերայ ազգաբիտ և քրիստոնէական կրթութեան և դաստիարակութեան մանկաւոյ։

բ) Ջանալ զի հայրենակցական սէր վերահաստատեալ յաճախեսցէ ընդ մէջ մահմէտական և քրիստոնեայ ժողովրդեան։

գ) Վարիլ քրիստոնէական եղբայրասիրութեան հրդեհանութիւնը։ Երբ հիմնական բարեկարգութիւն մը ընել ուզէ, իր դէմը կը տեսնէ այն նախարարները, որոնք միայն գողութեամբ կապրին ու կը հարստանան, ինչպէս փորձը տեսաւ Յակոբ փաշա, որ իրական բարենորոգումներ առաջարկեց, բայց ընդդիմադրութիւն գտաւ մանաւորապէս ծովային նախարարէն, որուն առջև գոցել կուզէր ամագին գողութիւններու դռները. սուլթանը բնականաբար յարեցաւ... Ծովային նախարարին, որմէ կը վախնար իր անձնական ապահովութեանը համար։ Երկու անգամ փչրուեցան Յակոբ փաշայի ծրագիրները, մինչև որ իր գլուխն ալ փչրեցին 1891 սեպտեմբերին, վասն զի սուլթանի անձնական դանձին իբր նախարար խնայողութիւններ ընել տուած էր։

Իսկ խորհրդականին կացութիւնը աւելի անտանելի է. ինքն է որ պիտի խաբէ խաբխաբէ ու ճամբէ բոլոր պարտապանջները, որոնք առուրընէ մինչև իրիկուն կը խուժեն իր դրասենեակը, իր տունը։ Ու տարուան մէջ քանի-քանի անգամ կը պատահի, որ Միւսթէշար պէյը, ծածուկ դռնէ մը փախչի, երբ տաճկի կնիկները—հանըմ էֆէնդիները—կը խուժեն իր սենեակը, հին ամսականները գոնէ մասամբ պահանջելով, և ամենքը բաստուճնին վերցուցած կը յարձակին խեղճ Միւսթէշարին վրա զայն լաւ մը տփելու։ Քանի մը միւսթէշարներու լաւ մը բաստուճահար ըլլալնին կը յիշեմ։

Այսպիսի հանգամանքներու մէջ Պէրթրան էֆէնդի

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԹԻՒՐՔԻԱՅԻ ՖԻՆԱՆՍՆԵՐԸ

(Գաղթակցութիւն)

—

Լօնդօն, յունվարի 5-ին

Ձեմ կարծեր որ ուրիշ ոչ և է քաղքի մէջ օրագիր կարդացող մը այնքան մոլորի անելանելի բաղի մը մէջ որքան Լօնդօն—բնականաբար երբ խնդիրը հայկական հարցին վրա է և ընթերցողն ալ հայ մը։ Ամեն առտու ուշադիր կը կարդամ «Թայմզ», «Սթանդարդ», «Դէյլի Նիւզ», «Դէյլի Թելեկրաֆ», «Մորնինկ Բօսթ», «Դէյլի Քրոնիկլ», «Տէյլի Մէլ», առանց հաշուելու իրիկուան մամը մոնը օրագիրները, ու կը մտածեմ թէ ինչ խառնակութիւն պիտի տիրէ «Մշակի» ընթերցողի մը մտքին մէջ, եթէ ամեն օր ամեն թերթէ նոյնութեամբ թարգմանէի և զրկէի աշխարհիս զանազան կողմերէն Թիւրքիոյ մասին տեղական լուրերը։ «Ընտրողական թղթակցութիւն» մը ընելու պարտքը ամեն տեղէ աւելի հոս զգալի է, առանց սակայն չափազանց պատասխանատուութիւն մը ստանձնելու։

Առաջին նամակներովս բացատրեցի Թիւրքիոյ ելմտական խնդրի ունեցած մեծ կարևորութիւնը, անկէ ի վեր հասած լուրերուն մէջ էն անվիճելի տեղեկութիւնները կը վերաբերին այդ արցին։

Թիւրք կառավարութիւնը կը պատրաստէ 1897 մարտ 1-էն—1898 փետրվար 28-ի ելմտացոյցի նախագիծ մը և հրատարակել ալ կուտայ։ Առաջին անգամ ըլլալով Ֆուատ փաշա 1861-ին այդպիսի հրատարակութիւն ըրած էր։ Այս անգամ այն աստիճան կարևորութիւն կընծայուի այդ նախագծին հրատարակութեան, որ Պոլիս եւրոպական թերթերուն հրաման կերթայ նոյն օրը իսկ տպագրել։ Պոլիս ֆրանսերէն թերթերը կէսօրին կը հրատարակուին, առատուն առնելով թիւրք թերթերու պաշտօնական լուրերը, նոյն օրը հասած եւրոպական սուրհանդակէն վերջին լուրեր, և հեռագիրներ. թերթին մեծագոյն մասը պատրաստ կըլլայ առաջի իրիկունէ։ Երևակայելու է խառնակութիւնը, որ կը տիրէ երբ սուլթանէն հրաման մը կը դրկուի թիւրք թերթերուն մէջ երևցած ելմտացոյցը նոյն օրը իսկ հրատարակել Պոլսոյ ֆրանսերէն թերթերուն մէջ։ Խեղճերը չեն կարող հասնել և թերթը երևան կուգայ կէս գիշերին մօտ, երբ այլ ևս Պոլիս կը ննջէ և գնող չի կայ։

Սուլթանին միտքն այն էր, որ թէ իսլամ և թէ եւրոպացի հասարակութիւններուն գոհացում պատճառէ։ Իսլամ ժողովուրդը պիտի տեսնէ թէ ալ ապահով է, որ յառաջիկայ տարուան մէջ պիտի կարենայ ամսական թաշակը ստանալ կանոնաւորապէս, քանի որ գանձային վիճակը բարւոքուած է, ուստի և իր դժգոհութիւնը պիտի դադրի. իսկ եւրոպացիներն ալ այս բարեյաջող պատկերին հանդէպ ալ վստահօրէն՝ լիաբուռն փոխատուութիւն պիտի ընեն թիւրք գանձարանին։ Եւ այս ամենուն ուժ տալու համար սուլթանը ելմտական նախարարի խորհրդական կը նշանակէ Պէրթրան էֆէնդին, գերմանացի պաշտօնատար մը, որ տարիներէ ի վեր մաքսատան տնօրէնին օգնականն էր։ Պոլսոյ մէջ նախարարի մը խորհրդականը—միւսթէշար—բացառիկ կարևորութիւն մը ունի, ամեն գործ գրեթէ իր ձեռքէն կանցնի, ընդհանուր հսկող մըն է։ Սուլթանին համար շատ դժուար է ելմտական նախարարը կամ խորհրդականը քրիստոնեայ նշանակել, վասն զի իսլամներուն համար ելմտական պաշտօնատանը — Մալիյէ — տեսակ մը կրօնական հաստատութիւն է, պետական գաղտնիքներու աւանդապահ է, և սակայն երբ սուլթան մը նեղը մտնէ դիմում կընէ քրիստոնէի մը աջակցութեանը, հարկը օրէնքը կը լուծէ ըսելով։ Ազիզի օրով Արթին Տատեան ելմտական նախարարի խորհրդական եղաւ, ու բաւական նորոգութիւններ մտցուց, բայց շուտով տապալեցաւ։ Համիդ ելմտական նախարարի խորհրդական նշանակեց դարձեալ հայ մը՝ Փորթուգալ Միքայէլ, որ հիմա անձնական դանձուն նախարարն է, բայց ան ալ շատ չի կրցաւ դիմանալ։ Իսկ ինչ որ ամենէն ծանրն է՝ նոյն իսկ հայու մը յանձնեց նախարարութիւնը, Յակոբ փաշային, որ երկու շրջանի մէջ այդ պաշտօնը վարեց, բայց տապալեցաւ։

Քրիստոնէի մը համար շատ դժուար բեռ մըն է ելմտական նախարարի պաշտօնը կամ խորհրդականութիւնը։ Եթէ այս ամենուն ուժ տալու համար սուլթանը ելմտական նախարարի խորհրդական կը նշանակէ Պէրթրան էֆէնդին, գերմանացի պաշտօնատար մը, որ տարիներէ ի վեր մաքսատան տնօրէնին օգնականն էր։ Պոլսոյ մէջ նախարարի մը խորհրդականը—միւսթէշար—բացառիկ կարևորութիւն մը ունի, ամեն գործ գրեթէ իր ձեռքէն կանցնի, ընդհանուր հսկող մըն է։ Սուլթանին համար շատ դժուար է ելմտական նախարարը կամ խորհրդականը քրիստոնեայ նշանակել, վասն զի իսլամներուն համար ելմտական պաշտօնատանը — Մալիյէ — տեսակ մը կրօնական հաստատութիւն է, պետական գաղտնիքներու աւանդապահ է, և սակայն երբ սուլթան մը նեղը մտնէ դիմում կընէ քրիստոնէի մը աջակցութեանը, հարկը օրէնքը կը լուծէ ըսելով։ Ազիզի օրով Արթին Տատեան ելմտական նախարարի խորհրդական եղաւ, ու բաւական նորոգութիւններ մտցուց, բայց շուտով տապալեցաւ։ Համիդ ելմտական նախարարի խորհրդական նշանակեց դարձեալ հայ մը՝ Փորթուգալ Միքայէլ, որ հիմա անձնական դանձուն նախարարն է, բայց ան ալ շատ չի կրցաւ դիմանալ։ Իսկ ինչ որ ամենէն ծանրն է՝ նոյն իսկ հայու մը յանձնեց նախարարութիւնը, Յակոբ փաշային, որ երկու շրջանի մէջ այդ պաշտօնը վարեց, բայց տապալեցաւ։

Քրիստոնէի մը համար շատ դժուար բեռ մըն է ելմտական նախարարի պաշտօնը կամ խորհրդականութիւնը։ Եթէ այս ամենուն ուժ տալու համար սուլթանը ելմտական նախարարի խորհրդական կը նշանակէ Պէրթրան էֆէնդին, գերմանացի պաշտօնատար մը, որ տարիներէ ի վեր մաքսատան տնօրէնին օգնականն էր։ Պոլսոյ մէջ նախարարի մը խորհրդականը—միւսթէշար—բացառիկ կարևորութիւն մը ունի, ամեն գործ գրեթէ իր ձեռքէն կանցնի, ընդհանուր հսկող մըն է։ Սուլթանին համար շատ դժուար է ելմտական նախարարը կամ խորհրդականը քրիստոնեայ նշանակել, վասն զի իսլամներուն համար ելմտական պաշտօնատանը — Մալիյէ — տեսակ մը կրօնական հաստատութիւն է, պետական գաղտնիքներու աւանդապահ է, և սակայն երբ սուլթան մը նեղը մտնէ դիմում կընէ քրիստոնէի մը աջակցութեանը, հարկը օրէնքը կը լուծէ ըսելով։ Ազիզի օրով Արթին Տատեան ելմտական նախարարի խորհրդական եղաւ, ու բաւական նորոգութիւններ մտցուց, բայց շուտով տապալեցաւ։ Համիդ ելմտական նախարարի խորհրդական նշանակեց դարձեալ հայ մը՝ Փորթուգալ Միքայէլ, որ հիմա անձնական դանձուն նախարարն է, բայց ան ալ շատ չի կրցաւ դիմանալ։ Իսկ ինչ որ ամենէն ծանրն է՝ նոյն իսկ հայու մը յանձնեց նախարարութիւնը, Յակոբ փաշային, որ երկու շրջանի մէջ այդ պաշտօնը վարեց, բայց տապալեցաւ։

թեամբ ընդ համազգային, և ի մասնաւորի ընդ առաջնորդս Նոցին, որպէս մեք իսկ աստէն հաչտ և սիրով եմք ընդ Նորընտիր գեր. պատրիարքին, մանաւանդ ձեռնտու լինել իրերաց, և կարեկից, և ի զիպիլ դժուարութեան կամ կընճռոյ իրիք, ջանասջիք իրաւախոհ լինել, և մի դատափետել զմիմեանս, և ի հարկին դիմել առ մեզ, զի միաբանեալ ընդ համազգային պատրիարքարանի վճարեսցուք զինդիրն հաչտութեամբ։

դ) Ցանուցանել մեզ հետզհետէ զգործադրութիւն բարենորոգութեանց, և եթէ թուլութիւն կամ զանցառութիւն ինչ դէպ լիցի, գրել մեզ ամենայն ճշդութեամբ, թէ ո՞ք յայնցանէ չիցեն ցարդ գործադրեալ, և կամ զինչ այլ ինչ անհրաժեշտ և կարևոր իցէ, որպէս զի խնդրեսցուք ի Բ. Դրանէ զանկեղծ և զանթերի կատարումն այնոցիկ։

ե) Եթէ ոք ի պաշտօնէից անիրաւեսցի երբեք, զիմեսջիք նախ առ տեղական իշխանութիւնն, և ապա առ կուսակալ գաւառին, և եթէ անտի ևս չը հասանիցէ դարման չարեաց, ծանուսջիք մեզ զիրն ամենայն ճշդութեամբ և պարագայիւք, որպէս զի խնդրեսցուք զդարման ի Բ. Դրանէ։

զ) Վերջապէս ծանուցանել մեզ զնշանաւոր անձինս հասարակութեան ձերոյ, որք կամիցին և կարող իցեն վարել զպաշտօն կառավարական ի գաւառիդ կամ այլուր. պարտ է սոցա գիտել ընթեռնուլ և գրել զթրքական լեզու և վարժ լինել վարչական օրինաց և գործոց։—Ցանուսջիք ուրեմն զանուն և զմականուն այսպիսեաց և զվիճակ զարժանապատուութեան և զայլ ամենայն հանգամանս նոցին, և թէ վարեալ իցեն երբեք զպաշտօն ինչ կառավարական. և մեք մատուցուք զանուս Նոցա Բ. Դրան և խնդրեսցուք պատեհ առթիւ զպաշտօն յարմար վիճակի իւրաքանչիւրումն։ Ողջ լերուք։

Աղօթարար՝ Ստեփան Պետրոս Ժ.
Կաթող.-Պատրիարք

1896 դեկտ. 10,22,
Կ. Պոլիս

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԻ ՕԳՏԻՆ

Յօգուտ թիւրքահայ գաղթականների «Մշակի» խմբագրութեան մէջ ստացվել են հետեւեալ գումարները՝

1) Թիֆլիսից, Գրիգոր Աթաբէգեանցի միջոցով, աղիք մաքրողների մէջ հանգանակած 40 ր. 50 կ։ Նուիրատուներն են՝

Գ. Աթաբէկեանց 5 ր., Ս. Աթաբէկեանց 1 ր., օր. Օ. Աթաբէկեանց 1 ր., Ս. Աթաբէկեանց 1 ր., Ս. Մայիլեանց 5 ր., Ղ. Էլիարեանց 2 ր., Մ. Էլիարեանց 1 ր., Բ. Ոսկանեանց 2 ր., Յ. Ալանեանց 2 ր., Ս. Պետրոսեանց 2 ր., Ե. Արտաշեանց 1 ր., Վ. Յարութիւնեանց 1 ր., Կ. Յարութիւնեանց 2 ր., Ա. Բուքինեանց 1 ր., Օ. Օրբէլեանց 1 ր., Դ. Բեվազեանց 1 ր., Բ. Աղինեանց 1 ր., Յ. Զարէչնիլեանց 1 ր., Վ. Փարսիմանեանց 1 ր., Դ. Զամաչվիլի (վրացի) 1 ր., Ա. Զաքարիձէ (վրացի) 50 կ., Ս. Նազինեանց 1 ր., Շ. Զարէչնիլեանց 1 ր., Կ. Արտաչեանց 1 ր., Դ. Քօփաչեանց 1 ր., Արդուլ Խուդավերդով (Թուրք) 1 ր., Ս. Զիլինկարեանց 1 ր., Ա. Թոնեանց 1 ր։ Ընդամենը 40 ր. 50 կ։

2) Թիֆլիսից, մի ոմն 3 բուբլի։

3) Թիֆլիսից, Աւագ Մանթաչեանի միջոցով ներկարարների համքարից հանգանակած 10 ր. 75 կ։

4) Բագուից, ա. Ե. Բուղդուլեանից 3 բուբլի։

5) Թիֆլիսից, Ս. Մանասեանից և ընկերներից 4 բուբլի։

6) Սամարղանդից, Սիմէօն Միրզայեանից 3 բուբլի։

7) Թիֆլիսից, Եգօր Զօհրաբեանից 50 ր.։

8) Բագուից, Խաչատուր Օհանեանից 10 ր.։

9) Դիլիջանից, Մուշեղ Քեռանդարեանցի, Գրիգոր Ալանեանցի, Սմբատ Մելիքեանցի և Յակոբ Մամիկոնեանի միջոցով հանգանակած 402 բուբլի 70 կոպէկ։ Նուիրատուներն են՝

Մ. Քեռանդարեանց 50 ր., Գ. Ալանեանց 30 ր., Ս. Մելիքեանց 20 ր., Տ. Սայեաթնեանց 20 ր., Ի. Մարտիրոսեանց 20 ր., Խ. Մատինեանց 20 ր., Յ. Մամիկոնեանց 15 ր., Ա. Բաղալեանց 15 ր., Ս. Դաւթեանց 10 ր., Յ. Ալանեանց 10 ր., Ս. Յովակիմեանց 10 ր., Գ. Մելիք-Գէորգեանց 10 ր., Ս. Տէր-Պողոսեանց 10 ր., Ա. Դաւթեանց 10 ր., A. Тригоповъ (յոյն) 10 ր., Ա. Տէր-Դանիէլեանց 10 ր., Ա. Անանեանց 10 ր., Д. Гогніевъ (վրացի) 5 ր., Ա. Ամիրջանեանց 5 ր., Ա. Սիմոնեանց 5 ր., Ա. Մէհտարչեանց 5 ր., Պ. Շահլամեանց 5 ր., Շ. Ալանեանց 5 ր., Գ. Մեհրաբեանց 5 ր., Յ. Կաժիով 5 ր., Ս. Եղեանց 5 ր., Ս. Բաղալեանց 5 ր., Неизвѣстный Б. 5 ր., Յ. Գրիգորեանց 5 ր., Արշակ Գինոսեանց 3 ր., Մ. Սափարեանց 3 ր., Ներսէս Պապեանց 3 ր., Ալէքսանդր Գարոյեանց 3 ր., Վ. Սարգսեանց 3 ր., Զ. Գաբրէլեանց 3 ր., I. Тевзитзе (վրացի) 2 ր., Ռ. Ղալէչեանց 2 ր., Ս. Մէլեանց 2 ր., Պ. Յովհաննէսեանց 2 ր., Վ. Սանթրոսեանց 2 ր., Գ. Դաւթեանց 2 ր., Մ. Դաւթեանց 2 ր., Գ. Աւշրով 2 ր., Подполковникъ М. Чачиковъ 1 ր., Капитанъ А. Пирадовъ 1 ր., Н. Топуридзе 1 ր., В. Шапакидзе 1 ր., Ս. Եգանեանց 1 ր., Խ. Մանթաչեանց 1 ր., Կ. Մուրադեանց 1 ր., Բ. Զաքարեանց 1 ր., Ա. Հայրապետեանց 1 ր., С. Камаровъ 1 ր., Ն. Սարգսեանց 1 ր., Յ. Մանթաչեանց 1 ր., Մ. Տէր-Յարութիւնեանց 1 ր., Թ. Յովհաննէսեանց 1 ր., К. Алихановъ 1 ր., Թ. Հայրապետեանց 1 ր., Ե. Մէլիքեանց 1 ր., Յ. Մեհրաբեանց և Ա. Ղուկասեանց 1 ր., Բ. Յոսէփեանց 1 ր., Խ. Մանթաչեանց 1 ր., Յ. Ղումաչեանց 1 ր., Դ. Յովագիմեանց 1 ր., Ե. Փիլոյեանց 1 ր., Поручикъ Юзбашевъ 1 ր., Մ. Զարգարեանց 50 կ., Զ. Ամիրխանով 20 կ., Ս. Զարգարեանց 1 ր., Գ. Դաշտոյեանց 1 ր., Յ. Գրիգորեանց 2 ր.։ Ընդամենը 402 ր. 70 կ։

10) Թիֆլիսից, բժիշկ Ալիխանեանի երեխաներից՝ Միշա և Կոլիա՝ 40 բուբլի։

Ուրեմն մինչև այժմ ստացել ենք 1214 ր. 95 կ։

ՄԵՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ 1896 ԹԻՒՆ
III

Գեղարուեստական ինքնուրոյն գրուածքներից (15 հատ) 6 հատը ոտանաւոր բանաստեղծութիւններ են, 5 հատը վիպական, 3 հատը թատրոնական, 1 հատը ժողովրդական պատմուածք։ Ուրեմն, քանակութեան կողմից առաջին տեղը գրաւում են ոտանաւոր գրուածքները։ Բայց կարող ենք հաստատ ասել, որ դրանց ուղիղ երկու երրորդական մասը տպագրական մամուլի տակից դուրս է եկել, որպէս զի ապացուցանէ, որ Գէօթէն չատ ճիշդ է ասել. «Ոչ ոք չը կամեցաւ կոչկակար դառնալ, բոլոր կոչկակարները բանաստեղծ դարձան»։ Այդ իրողութիւնը անհերքելի է մանաւանդ մեր մէջ։ Գիտեն որ կայ Պարնաս. բայց կարծում են թէ ոտներ դրստելու «փէչակը» տանում է ուղիղ Պարնասի գլուխը։ Դեռ լաւ է, որ անցեալ տարի լոյս հանվեց Գամառ-Քաթիպայի բանաստեղծութիւնների նոր հրատարակութիւնը. թէ չէ, 1896 թուականը բոլորովին պիտի ապչէր հայոց «պարնասականների» զարմանալի անշնորհութեան վրա...

Վիպական գրուածքներից միայն մի հատն է ընդհանուր գեղարուեստական սիւժէներ չօշափում. դա պ. Փափազեանի «Տուրիստի յիշողութիւններ» վերնագրով փոքրիկ ժողովածուն է. մնացած չորս հատը վերաբերվում են մեր գաւառական կեանքին և նպատակ ունեն լոկ պատկերացնել գաւառացի ժողովրդի նիստ ու կացը, առանց առանձին արժանաւորութիւնների պրետենզիա ունենալու։ Ահա այդ գործերը. 1.) «Զարքանն ու նշանածը» Ուստա Գէորգ Բարխուդարեանցի. ընթերցողների ժեծամասնութեան անհասկանալի մի գրուածք, որովհետև գրված է Ղարաբաղի տեղական բարբառով։ 2.) «Մոռացված աշխարհ», սարկաւագ Ճուղուրեանցի։ Այս ղղրդալից վերնագրի տակ հրատարակվող պատմութիւնները բոլորովին անմշակ բաներ են, խօսակցութիւնների կոյտեր. չը կայ գործողութիւն, չը կայ գեղարուեստական համաչափութիւն. ինչ որ իմացել է հեղինակը գիւղական կեանքից, խնամքով արձանագրել է, չը մտածելով նոյն իսկ յիշոցների բոլոր տեսակները։—Այս երկու գրքերը ցոյց են տալիս, որ մեր վիպական գրականութեան մէջ դեռ այժմ էլ յամառութեամբ պահվում է այն հին կարծիքը, թէ վէպը կարող է պարունակել իր մէջ և ազգագրական հում նիւթեր։ Ժամանակ է հասկանալ որ գեղարուեստը ունի իր որոշ պահանջները։ 3.) «Երկասիրութիւններ» Քամալեանցի, և 4) «Երդում» Մալխասեանցի։ Դրանց մասին մատենագրական նկատողութիւններ եղել են «Մշակի» մէջ և եթէ ընթերցողը չէ մոռացել, երկուսն էլ մի առանձին բան չեն ներկայացնում։

Թատրոնական գրուածքներից երկուսը վոդեվիլներ են—«Նաստի ֆանտան»—Աբէլեանցի և «Զօնաղլուղս մնաց»—Սօլովեանի, իսկ մէկը դրամա է (էտիւդ)—«Դամոկլեան սուր»—Տէր-Գրիգորեանցի։ Վոդեվիլները անաջող են. առաջինը դեռ կարող է ծիծաղեցնել, իսկ երկրորդը այդ յատկութիւնից էլ զուրկ է։—«Դամոկլեան սուրը» ֆրանսիական մելոդրամների վրա ձևած ու չափած մի գրուածք է, որի մէջ ամեն ինչ հաչված ու առաջ է քաշված լոկ էֆֆէկտների, լոկ ջղերի վրա ազդելու համար։ Գործողութիւնը, ինչպէս ասում են մեզ մօտ, բանաձրօսիկ է, գործողների դրութիւնը անբնական, չինուազ Սիւժէտն է ամուսնական անհաւատարմութիւնը—բաւական հնացած սիւժէտ այն ձեով, որ ընտրել է հեղինակը։

Այսքանն է հայկական մտաւոր ինքնուրոյն ստեղծագործութիւնը։ Սրանից քիչ աւել, քիչ պակաս, բայց դժուար չէ եզրակացնել, որ առհասարակ աղքատութիւն է տիրում գեղարուեստական գրականութեան մէջ, սաստիկ աղքատութիւն։

Մենք դեռ երկու խօսք էլ կասենք մեր գրականութեան մասին. դրանով էլ հետեւեալ անգամ վերջ կը տանք մեր համառօտ տեսութեանս։

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ստացանք «Հանդէս Ամսօրեայի» յունվարի համարը, որտեղ տպագրված է մի կտոր՝ հայագէտ պրոֆէսսոր Ա. Կարրիէրի նամակից, Հ. Ցաչեանին ուղղված, և բովանդակում է տեղեկութիւն խորենացու նշանաւոր աղբիւր Մարաբասի կամ Մարիբասի Նորագիւտ հատուկտորների մասին։

Այս նամակը դեռ ամբողջական ուսումնասիրութիւն չէ նորագիւտ Մարաբասի մասին, այլ պարունակում է մի քանի տեղեկութիւններ, թէ ինչպէս է ծանօթացել պրոֆէսսոր Կարրիէր այս հատուկտորների գոյութեան և ինչ նախնական եզրակացութիւնների եկել է։

Լօնդոնի և Պարիզի մատենադարաններում գտնվում են մի-մի օրինակ ձեռագիրներ Միքայէլ Ասորու (12-րդ դար) ժամանակագրութեան, արաբերէն թարգմանութեամբ, բայց ասորերէն գրերով։ Այս ժամանակագրութիւնները պարունակում են ի միջի այլոց մի գլուխ էլ հետեւեալ վերնագրով. «Այժմ սկսենք ընդօրինակել քաղուածքներ Մարիբաս Քաղդէացու ժամանակագրութիւնից»։ Քաղուածքները փարիզեան ձեռագրում 11 էջ տեղ են բռնում և պարունակում են տեղեկութիւններ Նեբրովթի (Բէլի) ժամանակից մինչև Կոստանդիանոսի ժամանակը (4-րդ դար)։

Պրոֆէսսոր Կարրիէր, որչափ կարողացել է ուսումնասիրել այս քաղուածքները՝ աջողել է գալ հետեւեալ «գտնէ առժամանակայ» եզրակացութիւններին։

Մարիբասի ժամանակագրութիւնը հիմնված է Եւսեբիոսի ժամանակագրութեան վրա (4-րդ դար), բայց փոխառութիւններ է արել և ուրիշ աղբիւրներից, ի միջի այլոց և Սեղբեստրոսի կոնցիներուն և գլխավերին (ամօրթիսման)։ Կառավարութիւնը պատերազմի ատեն միայն եւ պիտի կրնար առնել այս զանձումները, բայց հիմա որ նեղը մնացած է ալ մէկ, երկու չի նայիր։ Իսկ ասկէ զատ հինգ միլիոն ոսկիի փոխառութեան մը ակնկալութիւն կայ։

Այս վերջի երկու խորհուրդները ջուրը ինկան։ Այս առտու «Թայմզ» կը հրատարակէ ազդարարութիւն մը, զոր Կ. Պոլսոյ ռուսական դեսպան պ. Նէլիտօֆ հաղորդած է Դրան դեկտեմբեր 11/23 թուականով։ Դեսպանը կը յայտարարէ, որ եթէ հանրային պարքի յատկացուած հասոյթները եւ առնէ թիւրք կառավարութիւնը, ան առեն եւրոպական պետութիւնները, ալ իբր չեղեալ նկատելով Մուհարրէմի հրամանագիրը, իրենք պիտի գործադրեն Պերլինի դաշնադրին 18-րդ յօդուածին որոշմանդրութիւնը, որուն համեմատ թիւրքիոյ եվրոպական դրութիւնը եւրոպական յանձնաժողովի մը վերին հսկողութեան տակ պիտի դրուի։

«Թայմզ» այս ազդարարագրին իրեն պէտք եղած մեծ կարեւորութիւնը տալով, թէ ֆրանսերէնը և թէ անգլիերէնը միանգամայն կը գտնէ, խմբագրական ընդարձակ խորհրդածութեամբ մը, որուն իմաստն այն է, թէ ներկայ հանգամանքներուն մէջ թիւրքիոյ եվրոպական բարեկարգութիւնը անհնարին է, և թէ պ. Նէլիտօֆի այս միջամտութեամբ փոխառութեան մը յոյսը կը չնչուի։ Արդարև, ռուս կառավարութիւնը ներկայացուցիչ չունի Հանրային Պարքի վարչութեան մէջ, և Ֆրանսա կը փափագէր, որ այս մասնակցութիւնը կատարուելով, այդ վարչութիւնը բոլորովին միջազգային երեւոյթ մը առնէ ու այդ միջոցաւ մեծ փոխառութիւն մը ըլլայ թիւրքիոյ։ Սակայն Ռուսիա կը մերժէ այդ մասնակցութիւնը, սակայն իր պաշտպանութեան ներքև կառնէ բոլոր պարտապահանջներուն չահերը, վասն զի ամեն մարդ կը զգայ, որ սուլթանը կարող է եւ առնել Հանրային Պարքի վարչութեան յանձնուած հասոյթները, և ոչ ոք Եւրոպայի մէջ կարող էր բան մը ընել, բոլոքէ զատ։ Ռուս կառավարութեան միջամտութիւնը կահարեկէ սուլթանը, որ կը զգայ, թէ Ռուսիոյ հետ կատակ ընել չըլլար։

Բայց երբ Ռուսիա կապահովէ արդէն ստացուած չահերը, սակայն միւս կողմէ փոխառութեան մը յոյսը չի թողուր, քանի որ ինքը, պ. Հանոթոյի խորհրդին համեմատ, չի մասնակցեր Հանրային Պարքի վարչութեան մէջ։

Փոխառութեան մը ապագան կախուած կը մնայ ուրեմն բարենորոգումներու գործադրութիւնէն։ Մինչև որ ասոնցմէ հաւանականութիւն կայ, որ գէթ առժամեայ կերպով գոհացուցիչ կարգադրութիւն մը պիտի տեսնենք։

Լուրերը, ամենքն ալ լուրջ թղթակիցներէ, իրարմէ չատ տարբեր կը հանին։ Դեսպանները իրենց խորհրդակցութիւնները կը կատարեն, բայց համաձայնած են թէ ոչ, կամ աւելի ճիշդ համաձայնելու հաւանականութիւն կայ, թէ ոչ։ Դեսպանները իրենց խորհրդակցութիւնները կատարելապէս գաղտնի կը պահեն, մինչև իսկ քարտուղար ալ ներս չեն առներ արձանագրութիւններու համար. ուրեմն այս մասին ինչ որ ալ ըսուի, չի կրնար ճշմարտութիւն երևնալ, այլ աւելի կամ նուազ հաւանականութիւն մը։ Թերթերուն մէկ մասը կը կարծէ, թէ վերջնական համաձայնութիւն մը ձեռք բերել չատ կարելի է, և միանգամայն պատրաստուած ծրագրին գործադրութեան միջոցներն ալ պիտի որոշուին։ Իսկ միւս մասը սկեպտիկ է այս խնդրին մէջ և չի կարծեր որ ո՛ և է լուրջ բան մը ըլլայ։ Վերջին լուր մը կըսէ, թէ դեսպանները առանձինն առանձինն սուլթանին յայտարարեր են, թէ իր կողմէն ներկայացուած բարենորոգումներու ծրագիրը կընդունին, պայմանաւ որ այս նախարարները փոխուին և աւելի կարող, վստահելի անձեր գործի դնուին։ Բայց ուր է մարդ։ Իր քսան տարուան պաշտօնավարութեան մէջ Համիտ բոլորովին փճացուց պետական դասակարգը և միայն ստորնաքարշ, ողորմելի արարածներ գործի դնուին դրաւ։ Ուրիշ լուր մըն ալ կայ, թէ դեսպանները երկու մասի բաժանուեր են. մէկը կուզէ, որ ալ անմիջապէս գործի ձեռնարկուի և վիճաբանութիւնները վերջանան. միւսը տակաւին լուսաբանելու, հետևաբար և դեռ վիճելու պէտք կը զգայ։

***

վարքից (5-րդ և 6-րդ դար). չարադրված է արաբական չրջանից ոչ առաջ, որովհետև պարունակում է ակնարկութիւն Սասանեանների անկման մասին, ուրեմն ոչ առաջ քան եօթներորդ դարը:

Հատուկտորների և խորենացու պատմութեան մէջ «չօշափման չատ քիչ կէտերի է հանդիպել» պրոֆէսօր Կարրիէր, բայց և այնպէս յարգելի բանասէրը չէ կասկածում, որ այս հատուկտորների հեղինակ Մարիբաս քաղդէացին նոյն է խորենացու յիշած հռչակաւոր «Մարաբաս Կատինայ ասօրի» աղբիւրին հետ, որով այլ ևս տարակոյս չէ մնում, թէ «Մ. խորենացու ժամանակ կար Մարաբասի մի ժամանակագրութիւն, որ քիչ չատ համաբաւ ունենալու էր»:

Պրոֆէսօր Կարրէր խոստանում է այս խնդրի մասին չուտով աւելի հիմնական կերպով խօսել: Ամեն մի հայ բանասէր, անչուչտ անհամբերութեամբ կը սպասէ յարգելի գիտնականի ուսումնասիրութեան, քանի որ Նրա այժմեան, առժամանակեայ, Եզրակացութիւնները, առանց յաղուրդ տալու Նրանց հետաքրքրութեան՝ ընդհակառակն ծագեցնում են մի չարք դժուար լուծելի խնդիրներ:

Այս խնդրի մասին մենք ուրիշ անգամ աւելի մանրամասն կը խօսենք՝ երբ պրոֆէսօր Կարրիէրի ուսումնասիրութիւնը լոյս տեսնէ:

Ստ. Մ.

ՆԱՄԱԿ ԲԱԳԴՈՒԻՑ

Յունվարի 4 ին

Անցած կիրակի այստեղ ծխականների ժողով էր գումարված: Զը նայելով ձիւնախառն անձրևին՝ բաւական բազմութիւն էր ժողովված. ուշադրութեան արժանի մի երևոյթ, որ անցեալում—նոյն իսկ աւելի նպաստաւոր, եղանակներին, տեղի չէր ունենում: Ծխականների այդ զգալի հետաքրքրութիւնը պէտք է բացատրել երէցփոխ պ. Հ. Մէլիքեանի ձեռնարկած մի չարք խնդիրներով: Վերջինս՝ երէցփոխի պատասխանատու պաշտօնը ստանձնելու օրից մինչև այժմ, ոչ միայն եռանդով տարել է գործը, այլ իր արդիւնաւոր գործունէութեամբ գրաւել է և ծխականների համակրութիւնը: Վերջին ժողովին մասնակցում էին՝ անխտիր ամեն խաւի մարդիկ՝ և հարուստ կապիտալիստներ, և ոչ կապիտալիստ ինտելիգէնտներ, և՝ արհեստաւորներ, և՝ օրեկան աշխատանքով ապրող բանւորներ: Այս և այն դասակարգին առաւելութիւն չէր տրված, ինչպէս տրվում է չատ անգամ...

Ժողովի խորհրդածութեան նիւթն էր Ս. Աստուածածին եկեղեցու գաւթում եկեղեցական դպրոց բանալու խնդիրը: Մինչև համախոսական կազմելը՝ վիճաբանութեան նիւթ դարձաւ մի չատ կարեոր հարց, թէ եկեղեցու գաւթում կամ եկեղեցուն կից—ուր թոյլատրվում է եկեղեցական դպրոցներ ունենալ—ինչպէս պէտք է հասկանալ, արդեօք եկեղեցու բուն գաւթում, թէ եկեղեցական որ և է շինութեան մէջ: Անհրաժեշտ է այս հարցը պարզել, որովհետև կան չատ ազահով եկեղեցիներ, որոնք ամենայն հեշտութեամբ կարող են եկեղեցական դպրոցներ ունենալ, բայց յարմարաւոր շինութիւններ չունեն: Կան նոյն իսկ այնպիսի եկեղեցիներ, որոնք ունեն սեփական շինութիւններ, բայց եկեղեցու գաւթից դուրս. մինթէ այդ տեսակ եկեղեցապատկան շինութիւններում նոյնպէս չը պիտի դպրոցներ ունենալ լոկ այն պատճառով, որ անմիջապէս գաւթում չեն գտնվում: Տրամաբանօրէն դատելով՝ եկեղեցական դպրոցները պէտք է պանդանվեն եկեղեցական արդիւնքներով: Սեփական շինութիւն, կամ պարապատի ուսուցիչ կայ թէ չէ, այդ, պէտք է կարծել, երկրորդական խնդիրներ են, որ չեն վերաբերում ոչ ծրագրին, ոչ արտօնութեան, և ոչ իրաւունքին: Այսպէս թէ այնպէս, օր առաջ պէտք է լուծել այս խնդիրը և թիւրիմացութիւնների առաջն առնել:

Այդ նոյն ժողովում հարց յարուցվեց խորէն եպիսկոպոս Ստեփանէի ապրուստի ծախսերը հոգալու մասին: Վեհափառ Կաթողիկոսի կարգադրութեան համաձայն, խորէն սրբազանի ապրուստի ծախսերը ժամանակաւորապէս, մինչև թեմական դպրոցի բացվելը, պիտի հոգացվի եկեղեցու եկամուտներից: Երէցփոխ պ. Մէլիքեան ծխականների իրաւունքը յարգելով, փոխանակ իր հայեցողութեամբ այդ ծախսերը հոգալու, բարեաք համարեց ծխականների գիտութեամբ ու որոշմամբ ամսական ռոճիկ որոշել: Ժողովը ռոճիկի քանակութիւն որոշելը թողեց երէցփոխի կամքին: Վերջինը առաջարկեց 250 րուբլի: Ժողովականների մի փոքր մասը ցանկացաւ իջեցնել 200 ի: Տեղի ունեցան թեր և դէմ պատճառաբանութիւններ: Հարցը ենթարկվեց քուէարկութեան, և ձայների ահագին մեծամասնութեամբ վճռվեց՝ վճարել խորէն եպիսկոպոսին ամսական 250 րուբլի ռոճիկ:

Թէ այդ վճռին մասնակցողը և թէ ընդհանրապէս ծխականների այդ ժողովին ներկայ եղողը անկարող է զգուանը չարտայայտել Թիֆլիսի անարդ թերթերից մէկում այս մասին լոյս տեսած եզուիտական նկատողութիւնների դէմ: Ոչինչ հիմք չը գտնելով օրինաւորութեան դէմ վայրահաչութիւններ անելու՝ եզուիտական թերթը ամենատոր միտումներով գրգռում է հոգեոր բարձրագոյն իշխանութեան ուշադրութիւնը... Եւ ինչու համար,—Նրա համար, որ ծխականները գործ են դնում իրանց իրաւունքը, և կամենում են ըստ արժանոյն վարձատրել «արժանաւոր» հովիւներին...

Ն. Դաւթեան

ՆԱՄԱԿ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐԱՊՕԼԻՑ

Յունվարի 3-ին

Շտապում ենք մեր ձայնն էլ խառնել աշխարհը զբաղեցնող տարաբաղդ թիւրքահայ գաղթականի ցաւալի վիճակի առիթով լսվող ողբերին: Սգաւոր հալածվածին սիրում են համարեա ամեն մի անկիւնում, ուր հասել է Նրա կրած զրկանքների ձայնը, ուր դրվել է Նրա չարատանջ ոտքը: Բայց հարցրէք, թէ ինչ են անում 25—30 հազար բնակիչ ունեցող հայաբնակ Ալէքսանդրօպօլում:

Մեր ձեռքը առաջ չէ գնում պատմական այս ծանր բօսէներում հայրենի քաղաքի արարքը արձանագրելու, բայց մեզ համար ճշմարտութիւն թաղցնելը աւելի ծանր յանցանք է: Եւ ինչպէս չասել ամբողջ աշխարհին, թէ Ալէքսանդրապօլում ապաստանած 25 ընտանիք (թւով 150 հոգի) հայ գաղթականները այնքան ողորմելի դրութեան մէջ են գտնվում, որ նմանը դժուար թէ մի ուրիշ տեղ գտնէք: Ալէքսանդրապօլցի ինտելիգէնտը ոչ մի կերպ չը բարեհաճեց նրա վիճակով հետաքրքրվելու. ձեռնտաս երիտասարդը չը բացեց նրա նկուղի անչուք դուռը. հայ օրիորդն ու կինը չուզեցան իմանալ, թէ իրանց արիւնակից մերկամարմին կինը ինչ է հագնում, կամ ինչ է ուտում: Կօպէկ պայտող «ճարպոտ» փիղը իր տաք սենեակից չուզեց տեսնել անգամ ողորմութիւն աղերսող մարդու չորացած ձեռքը... Եւ այսպէս յանուն մարդկային գաղափարների տանջվող գաղթականը մնաց անօթի, մնաց անսփոփանք այն օրերում, երբ ամբողջ աշխարհը ասնում է գաղափարի համար տանջվողի յիշատակը: Իսկ ինչ է անում մեր Բարեգործական ընկերութեան տեղական վարչութիւնը,—ոչինչ: Նա զբաղված է ուրիշ գործերով... անձնական հաշիներ կան մէջտեղը: Երկու օր առաջ վարչութեան անդամների մէկի հետ անցնում էինք փողոցով. Նրան մօտեցաւ ցնցոտիների մէջ փաթաթված մի ծերունի և արցունքն աչքերին սկսեց աղերսել. «Աղա, ճար մը ըրէք, ինա հոտ ըսպանեց մըզիկ, ճըզերս ջարդըլաւ»: Ընթերցող, գիտէք ինչ հոտի մասին է խօսքը: Կարող էք երևակայել, թէ որտեղ է ապրում հարստահարված աշխարհի տարաբաղդ զաւակը: Նրա բնակարանի անունը մենք չենք ասյ. դուք ինքներդ գուցէ կը հասկանաք... խօսակիցը անորոշ պատասխաններ տուեց դժբաղդին, որը գլուխը ծռած, ձեռքերը ծոցին, հեռացաւ գնաց: Ուղեկիցս զանգատվեց այս տարվայ վարչութեան անհոգութեան մասին, և աւելացրեց թէ՝ «Կենտրոնական վարչութեան կողմից մեզ գրված է անգամ, եթէ փող ունէք տուէք, եթէ չունէք, գրեցէք մեզ. իսկ մենք ոչ ունենք, ոչ գրում ենք»:

Վերջացնում ենք մեր խօսքը: Դժբաղդ դէպքերի արձանագրութիւնը մեզ չատ հեռու կը տանի: Սպասելով չուտափոյթ օգնութեան՝ «Մշակի» խմբագրութեան և հայոց Բարեգործական ընկերութեան կենտրոնական վարչութեան ուշադրութիւնն ենք հրաւիրում այս անմխիթար երևոյթի վրա, աղաչելով չատալ օգնութեան ձեռք կարկառել՝ անտուն քաղցածին մի տաք անկիւն և կտոր չոր հաց հասցնելու:

Պ. Մ.

ՆԱՄԱԿ ՇՈՒՇՈՒՑ

Յունվարի 5-ին

Երէկ, յունվարի 4 ին, խանդամիրեանցի թատրոնական դահլիճում, մեր թեմի կառավարիչ Սաթունեան վարդապետը՝ թեմական դպրոցի տեսուչ Մեսրովբ վարդապետի հետ՝ կատարեցին մաղթանք, քաղաքային ինքնավարութիւն մտցնելու առիթով: Հանդիսին ներկայ էին գաւառապետը, նորընտիր քաղաքագլուխը, անդամները, մօտ 20 ձայնաւորներ և մի քանի կողմնակի անձնաւորութիւններ: Խօսեցին հայր Սաթունեան, գաւառապետը և Քալանթարեան: Կանոնաւոր նիստեր տեղի կունենան յունվարի 23-ից. քնարկման վարված է նախկին Մարիամեան հայոց օրիորդական ուսումնարանը...

Ամսիս 3-ին թեմական դպրոցում նոյն դպրոցի սանները տուին մի մանկական երեկոյթ:

Ամսիս 6-ին խանդամիրեանցի թատրոնում լինելու է տօնածառ յօգուտ Մարիինսկի օրիորդաց դպրոցի աղքատ սանուհիների:

Գաղթականների թիւը այստեղ հասնում է 25-ի:

Շնորհաւորում ենք «Մշակ» լրագրի գոյութեան 25-րդ տարեշրջանը. ցանկանում ենք ի սրտէ նոյն ուղղութեամբ առաջ ընթանալու և բոլորելու ոսկեայ կէսդարեայ շրջանը:

Արցախեցի

ՆԵՐԲԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մեր խմբագրութիւնը յայտնում է իր ջերմ շնորհակալութիւնը այն անձանց, որոնք թէ հեռագիրներով և թէ նամակներով շնորհաւորեցին «Մշակի» 25 րդ տարեշրջանը, յայտնելով իրանց համակրութիւնը «Մշակի» գործունէութեան և ուղղութեան համար:

—

Նիւ-Եորկում հրատարակվող մի լրագիր հրատէր է կարդում՝ կազմել Ամերիկա գաղթած բոլոր հայ գաղթականների մատրամանց ցուցակը: Լրագիրը խոստանում է տպագրել գաղթականների թվի վերաբերեալ բոլոր տեղեկութիւնները:

—

Կովկասի նոր կառավարչապետ իշխան Գոլիցին, ինչպէս հաղորդում են Պետերբուրգի լրագիրները, պէտք է մնայ Պետերբուրգում մինչև փետրվար ամսի վերջը՝ մասնակցելու համար պետական խորհրդի այն նիստերին, ուր պէտք է քննվեն Կովկասին վերաբերեալ մի քանի օրէնսդրութիւնների ծրագիրներ: «Лучъ» լրագիրը աւելացնում է, որ իշխան Գոլիցին, Թիֆլիս գալով, գարնանը պէտք է այցելի իր կառավարութեան յանձնված երկրի զանազան կողմերը:

—

«Արարատի» վերջին համարում կարդում ենք. «Վեհափառ Հայրապետը տեղեկանալով, թէ դեկտեմբերի 18-ին լրանալու է Պետերբուրգի Միտրոպոլիտ Ամեն. Տ. Պալլադիոսի եպիսկոպոսութեան երեսնամեայ յոբելեանը, նոյն օրը հեռագրով շնորհաւորեց, որին ի պատասխան ս. Միտրոպոլիտը յայտնեց իր սրտեռանդն շնորհակալիքը»:

—

Մենք ստացանք հետեւեալ նամակը Ախալքալաքից. «Քաղցր պարտք եմ զգում ողջունելու «Մշակի» փառաւոր գործունէութեան 25-րդ տարեմուտը: Ի դէպ. չատերին թւում է, թէ «Մշակը» լրացնում է իր 25-րդ տարին և մտնում է 26-րդը. այն ինչ 1896 թուին «Մշակի» ճակատին տպագրվում էր «քսանչորսերորդ տարի»: Ահա ինչից է առաջացել այդ, գուցէ թիւր, կարծիքը: «Մշակ» սկսվել է հրատարակվել 1872 թվի յունվարի 1-ից. այս թիւը դուրս գալով 1897-ից, կը ստացվի 25. ուրեմն ներկայ 1897 թվի յունվարին լրանում է 25-րդ տարին և սկսվում է 26-րդը: Կարելի է խմբագրութիւնը չէ հաշուում «Մշակի» չը հրատարակված մի տարին: Ցանկալի է պարզել այս փոքրիկ թիւրիմացութիւնը»: Այդ առիթով պարտք ենք համարում ասել հետեւեալը. Ներկայ թվի յունվարի 1-ին չէ լրանում «Մշակի» 25-ամեակը, այլ միայն սկսվում է 25-րդ տարեշրջան: «Մշակի» 25-ամեակը կը լրանայ 1898 թվի յունվարի 1-ին: Դրա պատճառն այն է, որ թէև «Մշակը» սկսվել է հրատարակվել 1872 թվին, բայց չէ հաշուում մի տարին, այն է 1885 թւականը, երբ «Մշակը» դադարել էր և լոյս չէր տեսնում:

—

Յունվարի 7-ից հեռագրում են Պետերբուրգից «Тифлисскій Листокъ» լրագրին, որ «Петерб. Вѣдомости» լրագրի խմբագրութիւնը մի քանի օրում ստացել է 4000 բուբլուց աւել նուէրներ հայ գաղթականների օգտին:

—

Շնորհակալութեամբ ստացանք Էջմիածնից, կաթողիկոսական դիւանից, երկու «օրացոյց» հետեւեալ նամակով. «Ըստ բարձր հրամանի Վեհափառ Հայրապետի ազգիս՝ Դիւանս ընդ ամին յարգանօք առաքէ առ խմբագրութիւն ձեր 2 օրինակ «Օրացոյց» 1897 ամի, ի կողմանէ Նորին ս. Օծութեան՝ ի շնորհաւորութիւն նոր տարւոյ»:

—

Յունվարի 5-ին, Թիֆլիսում, Անդրէեվսկայա փողոցի վրա, իր սեփական տանը, սպանվեց այրի տիկին Վասիլէ Ամիրեան: Երեկոյեան տիկինը գնացած է լինում թատրոնում մէջ ամբողջ գիշերը ոչ մի աղմուկ տեղի չէ ունեցել. միայն առաւօտը, աղախինը մտնելով իր տիկնոջ ննջարանը, գտնում է Նրան մեռած, և ընկած անկողնի վրա, գիշերային չորերով: Առ այժմ բռնված է միայն ծառան: Ենթադրում էին սկզբում, որ սպանութիւնը կատարված է կողոպտելու նպատակով, մանաւանդ որ տիկին Ամիրեան բաւական հարուստ էր համարվում, սակայն առիթներ կան կարծելու, որ այդ գազանային սպանութեան պատճառը աւելի սիրային արկածն է, քան որ և է գողութիւն: Գործը քննվում է:

—

Երեքշաբթի, ամսիս 7-ին, արքունական թատրոնում տեղի ունեցաւ «Կարմեն» օպերայի ներկայացումը, տիկին Սիմենբերգի բենէֆիսին: Կարմենի դերի մէջ Սիմենբերգ ցոյց տուեց իր արտիստական բոլոր ընդունակութիւնները: Շնորհալի չարժուածքները, ազնիւ խաղը և այն տեսարաններում, ուր նա չէ երգում, տրամադրութեան փոփոխութեան արտայայտութիւնները կենտրոնացնում էին երգչուհու վրա հասարակութեան ուշադրութիւնը: Գեղեցիկ էր տիկին Մարչոդ Միքայէլայի դերում. նա աջողութեամբ ներկայացրեց հասարակ գիւղական աղջկայ համեստութեան մէջ սիրող սրտի ուժեղ զգացմունքները: Երգիչ Մակսակով տրօվաղօրի դերը կատարեց աջողութեամբ:

—

Մեզ խնդրում են յայտնել, որ իշխանուհի Մարիամ Թումանեանի և իշխանուհի Սօֆիա Արղութեան - Երկայնաբազուկի նախաձեռնութեամբ, յունվարի 21-ին մի խումբ սիրողներ ներկայացում պէտք է տան յօգուտ Բարեգործական ընկերութեան, գաղթականներին օգնելու համար: Խաղալու են «Խանում» պիէսը և «Բժիշկը ընդունում է» վոդեվիլը:

—

Հայոց Բարեգործական ընկերութեան խորհուրդը յայտարարում է (տես 4-րդ երես), որ այսուհետև բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան ձրիաբար բժշկելու է հիւանդ հայ գաղթականներին այն պայմանով, որ հարկաւոր դեղերը և կաղգուրիչ նիւթերը հայթայթէ ընկերութեան խորհուրդը: Մեզ մի քիչ զարմանալի է թւում այս յայտարարութիւնը. միթէ Թիֆլիսում գոյութիւն ունի, որ և է հայ բժիշկ, որ գաղթականներին, զիմած ժամանակ, ձրիաբար չը բժշկէր: Այդպիսի բժիշկ չէ կարող լինել, և եթէ կայ, ցանկալի է իմանալ Նրա ախտուր անունը: Բայց դրանից մեզ յայտնի է, որ դեռ սրանից չատ առաջ, նոյն իսկ գաղթականների հոսանքի ընկղումում, բժիշկ Կ. Ստեփանեանը ոչ միայն յանձն է առել ձրիաբար բժշկել հիւանդներին, այլ և ձրիաբար դեղեր էր մատակարարում և այժմ ևս չարունակ մատակարարում է նրանց: Ինչի ուրեմն Բարեգործական ընկերութեան խորհուրդը այդ մասին ոչինչ չէ յայտարարում:

—

«Новости» լրագրին հաղորդում են, որ մտադրութիւն կայ զօրեղացնել հարկային տեսչութիւնը Անդրկովկասեան երկրում:

—

ԵՐԵՎԱՆԻՑ մեզ հեռագրում են յունվարի 4-ից. «Երևանից հաղորդված լուրը մի պսակի թոյլտուութեան մասին, այստեղի փոխանորդի ձեռքով,—ճիշդ չէ: Առ այժմ այդ պսակը արգելված է»:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

Մի քանի ժամանակ առաջ աւստրիական նաւային Լլոյդ ընկերութեան շոգենաւը ցամաք էր հանել, Բոգոս կղզու վրա, հայերին, որտեղից նրանց ուղարկեցին Կրետէ։ Հայերի վիճակը ահիթ եղաւ պաշտօնական հարցասնդման։ Թիւրքիան նորերս բացատրեց, որ հայերի վրա ոչ մի ոյժ չեն գործադրել, այլ խօսել են քաղցրութեամբ և համոզելով։ «Daily News» լրագրի Հռոմի թղթակիցը Բոգոսից ստացած տեղեկութիւնների հիման վրա ասում է, որ այդ հայերին բռնի ցամաք են դուրս հանել և կոտորել։ Ահա ձեզ քաղցրութեամբ և համոզելով խօսքերի «թիւրքական» նշանակութիւնը։

—

Տրիպոլիսից հեռագրում են Բէյտերի գործակալութեան, թէ այնտեղի նահանգապետ Նամիր բէյ ստացաւ սուլթանից հրաման՝ արձակելու բանտից հայերին և ուրիշ քաղաքական յանցաւորներին։ Սակայն նահանգապետի համար այդ հրամանը այնքան յանկարծակի էր, որ նա չը վստահացաւ կատարել լիովին և արձակեց միայն հինգ հոգու։

—

Տիկին Սոմերսետ ստացել է Վարնայի փոխհիւպատոս Բրոֆիից հետևեալ նամակը.

«Յարգելի տիկին. Լսելով պ. Բելլօուից, որ Վանի, Խարբերդի և Ասիական Թիւրքիայի զանազան տեղերի հայերը մեծ կարօտութիւն ունեն, պ. Ադամս կարգադրեց, որ ձեր և «Բարեկամների Ընկերութեան» ուղարկած հագուստեղէնը ուղարկվի այն տեղերի կարօտեալներին։ Ես այդ մասին հեռագրեցի Կ. Պոլիս, Մեսաժերի Մարիթիմ ընկերութեան, որ 91 հակ ապրանքը ուղարկվի Սիդոն»։

Բրոֆի

—

Բ. Դուռը մի շրջաբերականով յայտնել է Կ. Պոլիս դեսպաններին, որ արտասահմանից հայրենիք վերադառնալ ցանկացող հայերը պէտք է իրանց անցաթղթերը ներկայացնեն այն քաղաքի և տեղի օսմանեան հիւպատոսներին, որտեղից նրանք վերադառնում են. այլապէս նրանց թոյլ չի տրվի մտնել օսմանեան հողը։

—

Բէյտերի գործակալութիւնը հեռագրում է յունվարի 4-ից. «Կ. Պոլիս լուր է հասել Հալեպից, որ այն հայ պաշտօնեան, որ նշանակված էր Զարվանջաղի գայմագամի օգնական, Պետրոս էֆէնդի անունով, գալուց երկու օր յետոյ սպանվեց։ Մանրամասնութիւնները դեռ չը կան։ Պէտք է նկատել, որ Պետրոս էֆէնդին չէր ցանկանում այդ պաշտօնը ստանձնել և նրան նշանակեցին նրա կամքի հակառակ։»

—

Կ. Պոլսի եւրոպական դեսպանատները յունվարի 4-ին նկատողութիւններ արին Բ. Դրան անիսթիայի գործադրութեան եղանակի մասին։ Թիւրքայ կառավարութիւնը սկսել էր գաւառներ ուղարկել այն հայերին, որոնք ընիկ փոքրասիացի են։ Դեսպանատները բողոքեցին այդ քանի դէմ, առարկելով, որ դա հակառակ է ներման մասին հրատարակված թղթի ոգուն, և պահանջում են դադարեցնել հայերին քշելը։

—

Կ. Պոլսից հաղորդում են եւրոպական լրագիրներին. «Ի նկատի ունենալով հայ յեղափոխական կոմիտէի թշնամական գործողութիւնը, նշանաւոր հայերը խորհրդակցութիւն կազմեցին, որին մասնակցում էին և Օրմանեան պատրիարքը ու Արթին փաշա Ցատեան։ Նրանք որոշեցին Եւրոպա ուղարկել Երուսաղէմի պատրիարքի փոխանորդ Երիցեանին, որ ընդհանուր յարգանք է վայելում (՞), խնդրելու այնտեղի հայ կոմիտէներին ամբողջ հայ ազգի կողմից՝ չը դիմել նոր յարձակումների, որոնք կարող են միայն վերջնականապէս ոչնչացնել հայերին։»

„ՄՇԱԿԻ" ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

—

ՊԱՐԻԶ, 3 յունվարի։ Սենատի նախագահ նորից ընտրվեց Լուբէ 205 ձայնով։

ԼՕՆԴՕՆ, 3 յունվարի։ «Բէյտերի գործակալութեան» ազէնտը Բոմբէյում հեռագրով ուղարկել է հաչիւ ժանտախտի կատարած աւերմունքների մասին։ Առհասարը կանգնած է. ազգաբնակութիւնը փախուստի մէջն է որտեղում իր փրկութիւնը. դատարանները փակված են, ընակիչները հրաժարվում են թաղել փողոցում ընկած դիակները։ Մինչև այժմ ժանտախտը խընայում է թէ եւրոպացիներին և թէ չեվանտացիներին։ Պաշտօնական տեղեկութիւնների համեմատ երեկվան թւից հիւանդացել են 3,394, մեռել են 2,356 հոգի։ Ժանտախտը երևացել է նոյնպէս Պունախում։

ԼՕՆԴՕՆ, 3 յունվարի։ «Times» լրագիրը հեռագիր է ստացել Կրետէից, որից երևում է, որ խառնակութիւնները և սպանութիւնները, նոյնպէս և զրդռումն երկու կողմերիցն ևս, սաստկանում են, և թէ թիւրք զիւղացիները փոխադրվում են ամրացած քաղաքները։

Կ. ՊՕԼԻՍ, 4 յունվարի։ Լուր է սրտում, որ նշանակվելու են երկու գերմանացի, մի չվեյցարացի և մի բէլգիացի՝ ֆինանսների մինիստրութեան և ժանդարմների վարչութեան խորհրդականներ։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 5 յունվարի։ Բարձրագոյն հրաման։ Արտաքին գործերի մինիստրութեան աւագ խորհրդական հօֆմէյստէր կոմս Լամզդորֆ արտաքին գործերի մինիստրի օգնական է նշանակվում։

Ներքին գործերի մինիստրի կարգադրութիւն. ի նկատի ունենալով «Լուչ» լրագրի վնասակար ուղղութիւնը, ներքին գործերի մինիստրը որոշեց. յայտնել այդ լրագրին առաջին նախազգուշութիւն, յանձին նրա հրատարակչի, Պետերբուրգի վաճառական Ալէքսանդր Վոլֆի, և ժամանակաւոր խմբագրի՝ ազնուական Վլադիմիր Զոյկոյի, նոյնպէս և արգելել «Լուչ» լրագրի հատով վաճառելը։

Ներքին գործերի մինիստրը որոշեց արգելել «Утро» լրագրի հատով վաճառումը։

Կ. ՊՕԼԻՍ, 5 յունվարի։ Դիպլոմատիական շրջաններում այն կարծիքն է գերակշռում, որ Բ. Դրան ձեռք առած միջոցները ժանտախտի դէմ անբաւարար են և անհրաժեշտ է, որ պետութիւնները ձեռք առնեն լուրջ միջոցներ։

ԼՕՆԴՕՆ, 5 յունվարի։ «Times» լրագրին Կ. Պոլսից հեռագրում են, որ ռուսաց և ֆրանսիական դեսպանների լուրջ առաջարկութիւնների պատճառով՝ Ֆուադ փաշայի աքսորի վերաբերմամբ, սուլթանը հրամայեց տալ Ֆուադին գաւառում մի ուրիշ պաշտօն, այնպիսին, որպիսին ինքը կը կամենայ յանձն առնել։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 6 յունվարի։ Այսօր Ձմերային պալատի դահլիճներում տեղի ունեցաւ ջրօրհնէքի զօրահանդէսը, ապա ջրօրհնէքը Յորդանանում, Ձմերային պալատի հանդէպ։ Ներկայ էին Թագաւոր Կայսրը, Մեծ Իշխանները, զինուորական իշխանութիւնը։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 7 յունվարի։ Արքունական երկաթուղիների վարչութեան նախագահ Պավել Պետրովիչ Վասիլէվսկի վախճանվեց յունվարի 6-ին։

«Լուչ» լրագիրը դադարեց մինչև նոր խմբագիր հաստատելը։

ՖԻԼԻՊՊՈՊՕԼ, 7 յունվարի։ Կ. Պոլսից ստացված տեղեկութիւնների համեմատ, կղզիների բերդերում գտնվող թիւրք ազգութեան պատկանող բոլոր կալանաւորները, յաճախ փախչելու պատճառով, յետ են բերված Կ. Պոլիս։

ԼՕՆԴՕՆ, 7 յունվարի։ Վաղվան գահական ճառը պարլամենտի բացման ժամանակ՝ կը պարունակի սովորական յայտարարութիւններ արտաքին յարաբերութիւնների մասին։

ԲՈՄԲԷՅ, 7 յունվարի։ Պաշտօնական տեղեկութիւններից երևում է, որ մինչև երէկվայ թիւը ժանտախտից հիւանդացել են 3636 հոգի։ մեռել են 2592 հոգի։ Դրութիւնը վատացաւ։ Ազգաբնակութիւնը շարունակում է փախչել։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 8 յունվարի։ Ժամանակաւորապէս դադարած «Լուչ» լրագրի բաժանորդները կը ստանան «Новости»։

Կ. ՊՕԼԻՍ, 8 յունվարի։ Պաշտօնական հաղորդագրութիւնը յայտնում է, որ սուլթանի ծննդեան օրը միայն թնդանօթաձգութիւն կը լինի։ Մի քանի դեսպաններ կրկնապատկեցին նաւաստիների թիւը՝ դեսպանատները պաշտպանելու համար, որովհետև սպասվում են անկարգութիւններ թիւրքերի կողմից։

—

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՈՐՍԱ

Յունվարի 7-ին

Լոնդոնի վրա	10 ֆունտ արժէ. .	93 ր.	60 կ.
Բերլինի վրա	100 մարկ — . .	45 »	85 »
Պարիզի վրա	100 ֆրանկ — . .	37 »	22⅝ »
Ոսկի	— — արժէ . .	7 »	50 »
Մաքսային կուպոններ	— . .	149 »	— »
Բօրսային դիսկոնտ	— . .	5¾—7	— »
4% պետական բէնտա		99¼ »	— »
Ներքին 5% առաջին փոխառութ.		287½ »	— »
— — երկրորդ —		260 »	— »
5% գրաւ. թղթ. ազն. կալ. բանկի		212½ »	— »
5% պետական երկաթուղ. բէնտա		— »	— »
4% ներքին փոխառութեան . . .		98¾	— »
4½% գրաւ. թղթ. ազն. կալ. բանկի		101 »	— »
Ազն. կալ. պետ. բանկի խաղարկութ.		— »	— »
4½% վկայակ. զիւղ. հող. բանկի		101 »	—
Փոխ. կրեդիտ. ընկեր. մետալ. .		— »	— »
Պետերբուրգի քաղաքային կրեդիտ ընկերութեան օբլիգացիաներ.		101½ »	— »
Մոսկվայի քաղաք. օբլիգացիաներ.		101 »	— »
Օդէսայի — —		101¾ »	— »
Թիֆլիսի — —		98¾ »	— »
Թիֆլիսի կալ. բանկի 6%	— . .	102 »	— »
5% — —	— . .	99⅜ »	— »
Քութայիսի — —	— . .	102 »	— »
5% — —	— . .	99⅛ »	— »

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՑԱՑՏՆՈՒՄ Է

—

ԵՐԵՒԱՆ. Հ. Եղիազարեան. Ձեր հերքումը ընդունեցինք մեր պարտքն է. բայց առանց փոփոխութեան, ինչպէս դուք էք կամենում, չի տպագրվի, որովհետև ձեր նամակի մէջ թղթակցի հասցէին ուղղված վիրաւորական խօսքերը բոլորովին հարցին չեն վերաբերվում։ Փաստական մասը ամբողջապէս կը տպագրենք, երբ յայտնէք ձեր համաձայնութիւնը։

ՄՕՍԿՎԱ. Յ. Թ. Ուսանողական դէպքերին վերաբերեալ ձեր յօդուածը անկարող ենք տպագրել։

ԹԻՖԼԻՍ. Դ. Տ.—Ղ. Ձեր յօդուածը «Միօրեայ ժողովրդագրութեան» մասին անկարող ենք տպագրել։ Այդ հարցի մասին առհասարակ ոչինչ չէ կարող տպագրվել։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչ՝ ԱՆԴՐԷԱՍ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՑԱՑՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՏԵՂԵԿԱՑՈՅՑ

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

—

Բաթ. դուրս է գալիս 9 ժ. 40 ր. առ.	11 ժ. 20 ր. գէշ.
Թիֆլիս հասնում է 9 „ 55 „ եր.	12 „ 25 „ ցեր.
Թիֆլ. դուրս է գալիս 10 „ 50 „ „	1 „ 10 „ „
Բաղու հասնում է 4 „ 49 „ „	7 „ 30 „ առ.

—

Բաղուից դուրս է գալիս 2 ժ. 30 ր. ցեր.	11 ժ. 5 ր. գէշ.
Թիֆլիս հասնում է 8 „ 21 „ առ.	5 „ 50 „ եր.
Թիֆլ. դուրս է գալիս 9 „ 30 „ „	6 „ 50 „ „
Բաթում հասնում է 9 „ 45 „ եր.	8 „ 15 „ առ.

ԴԻԼԻԺԱՆՍՆԵՐ

—

Հինգ հոգու համար		
Թիֆլիսից դուրս է գալիս	7 ժ. առ.	9 ժամ. առ.
Կիշերում է	Մլեռում	Պատանուը
Վլադիկավկազ հասնում է	6 ժ. երեկ.	8 ժ. երեկ.
Դեց հոգու համար (չեն գիշերում)		
Վլադիկավկազ դուրս է գալիս	9 ժ. 30 ր. առ.	7 ժ. 5„„ե.
Թիֆլիսից հասնում է	12 „ —ցերեկ	8 երկե. ..0

Կ. Հ. ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ խորհուրդը յայտնում է ի գիտութիւն Թիւրքիայից փախած Հայ գաղթականների, որ բոլոր հիւանդ գաղթականները կարող են դիմել բժշկապետ Բագրատ Նաւասարդեանին, որ յանձն է առել ձրիաբար բժշկել նրանց, ամեն օր, բացի կիրակի օրերից, առաւօտեան ժամը 11—12-ին իր հիւանդանոցում, ինչպէս և յանձն է առել այցելելու՝ նոյնպէս ձրիաբար, տանը պառկած ծանր հիւանդներին։ (№ 3) 1—4

ԵՐԿՈՒ ՏՈՒՆ

երեք յարկանի, մի մեծ բաղով, դրաւ չը դրված, ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ ԵՆ։ Դիմել հետևեալ հասցէով, Լաբօրատօրնայա, № 9, ընակարան իշխան Բագրատիօնի, առաւօտեան 12—1 ժամը, երեկոյեան 5—7 ժամը։ (№ 3) 1—2

ԲԺԻՇԿ ԶԱՐԳԱՐԵԱՆՑ

Մոսկվայի կայսերական համալսարանի մանկաբուժական կլինիկայի նախկին օրդինատոր, ընդունում է միայն հիւանդ երեխաներին ամեն օր, ժամի 11½—1-ը։ Շաբաթ օրերը՝ ձրի։

Հասցէն՝ Ստարո-Ինստիտուտսկայա, տ. № 13. № 103 (չր.) 40—40

ՄԱՔՈՒՐ ԽԱՂՈՂԻ ԳԻՆՈՒՑ ՊԱՏՐԱՍՏԱԾ ՊԱՀՎԱԾ (выдержанный)

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԿՕՆԵԱԿ

Ն. Ա. ԹԱԻՐՕՎԻ ԵՒ ԸՆԿ.

Երևան քաղաքում։ Ծախվում է Մ. Նազարբէգովի պահեստում, Դվորցովայա փողոցի վրա, թատրոնի տակ, ԹԻՖԼԻՍ քաղաքում։

(№ 147) (ե. չ.) 4—6

ԴՕԿՏՕՐ ԱՍՎԱԴՈՒՐՕՎ

մշտապէս գտնվելով ՍԱՆ-ՐԵՄՕՈՒՄ (Իտալիա), առաջարկում է իր ծառայութիւնը ներքին հիւանդութիւն ունեցողներին. ընդունում է նաև պանսիօներ։

Հասցէն՝ ITALIA. San-Remo, № 19, Corso Garibaldi. (№ 35) 12—12

ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Հեղինակ Զեռնարկի առևտրական և գործարանական հաշուապահութեան

ՈՒՍՈՒՑԱՆՈՒՄ Է ԵՒ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ Է

Երկու սեռի անձանց, 4 ամսվայ ընթացքում հաշուապահութիւն գործնականապէս, եռաշխատելով, և եղած դէպքերում յանձն է առնում պաշտօնի առաջարկել։

ՊԱՐԱՊՄՈՒՆՔԻ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐՆ ԵՆ

Ա) Կրկնակի իտալական հաշուապահութիւն ըստ ամենայն առևտրական ճիւղերի, հանդերձ նաթային արդիւնաբերական և կերոսինի գործարանական հաշուետեսութեան։

Բ) Առևտրական թուաբանութիւն.

Գ) Առևտրական նամակագրութիւն.

Դ) Գեղագրութիւն և ամենաշատ ձեռքերի ուղղութիւն։

Պարապմունքները սկսվելու են յունվարի 15-ից ճաշից յետոյ և պարբերաբար շարունակվելու են իւրաքանչիւր ՁՈՐՍ ամսից յետոյ. իսկ կիրակի օրերը լինելու են առանձին գործնական պարապմունքներ։

Ցանկացողները թող դիմեն գրաւոր կամ անձամբ 3 ժամից մինչև 5 ժամ երեկոյեան, ՍՕԼՕԼԱԿ Սադովայա փողոց, տուն Մարքարովի, № 27։

Վերոյիշեալ հաշուապահութեան ձեռնարկը ծախվում է ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ, Խիղդէկելի գրավաճառանոցում և հեղինակի մօտ, և Ռուսաստանի բոլոր յայտնի գրավաճառանոցներում։ ԳԻՆՆ Է 3 ր. 50 կոպէկ։

Օտարաքաղաքացիները գիրքը գնելու համար կարող են դիմել հեղինակին, առանց պօստայի ծախս վճարելու։

(ե. հ.) (№ 141) 9—15

ՌԵՐՏԷ ԵՒ ԸՆԿ.

Առևտրական տունը (որը գոյութիւն ունի 1868 թվից) պատիւ ունի յայտնելու պ.պ. շերամապահներին, որ ԲԱՂԴԱԴԻ ՍՊԻՏԱԿ ԵՒ ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ԴԵՂԻՆ ԲՕՃՕՃԻՑ ՊԱՍՏԵՕՐԻ ՍԻՍՏԵՄՈՎ, ՊԱՏՐԱՍՏՎԱԾ ՍԵՐՄԸ գնել ցանկացողները գնի և պայմանների մասին պէտք է դիմեն Կովկասի և Պարսկաստանի ներկայացուցիչ ԵՂԲ. ՄՆԱՑԱԿԱՆԵԱՆՆԵՐԻՆ հետևեալ հասցէով՝ БАТУМЪ, Бр. Мнацаканянцъ.

(№ 146) (;) 5—12

ՄԵԾ ՄՈՍԿՈՎԵԱՆ ՀԻՒՐԱՆՈՑ
(Большая Московская Гостинница)

(ՐՈՍՏՈՎ ԴՈՆԻ ՎՐԱ)

Սրանով յայտարարվում է, որ Բոստովում, Մեծ Սադովայա փողոցի վրա, հայ աղքատների եկեղեցական հոգաբարձութեան պատկանող տան մէջ, բացել եմ ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ՀԻՒՐԱՆՈՑ և ՃԱՇԱՐԱՆ, ամեն տեսակ յարմարութիւններով. ծոխ և շքեղ կահ կարասիքով զարդարված են սենեակները և ելէքտրական լուսով լուսաւորված։ Կայ վեր բարձրանալու մեքենան, լողարան և բնակվողների համար պէտք եղած միւս բոլոր պարագաները, եւրոպական առաջնակարգ հիւրանոցների օրինակով։ Հիւրանոցը ունի մինչև անգամ թարգմաններ։ (№ 130) 9—16

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 8 Января 1897 г. Типографія Канцел. Главнонач. Гражданск. частью на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская ул., д. каз.